

Лідер. Еліта. Суспільство

Leader. Elite. Society

УДК 37.035.91 : 364-43:17

doi: 10.20998/2616-3241.2018.1.06

Григорій Васянович

доктор педагогічних наук, професор кафедри гуманітарних наук і соціальної роботи
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Львів, Україна

ORCID ID 0000-0002-2346-193X

E-mail: wasianowych@ukr.net

Олена Будник

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки початкової освіти,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені

Василя Стефаника», Івано-Франківськ, Україна

ORCID ID 0000-0002-5764-6748

E-mail: olena.budnyk@pu.if.ua

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ
МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА**

Анотація: У статті висвітлено проблему методологічного забезпечення формування лідерських якостей у майбутніх фахівців соціальної сфери та обґрунтовано економічні, політичні та духовні причини посилення уваги до необхідності її розв'язання. Здійснено аналіз таких методологічних засад: філософсько-педагогічна герменевтика, філософсько-педагогічна феноменологія та філософсько-педагогічна синергетика. Доведено доцільність застосування у процесі формування лідерських якостей майбутнього соціального працівника принципу дихотомії, що дозволяє розв'язувати окреслену проблему, уникаючи певної одномірності особистості, спрощеності її сутності. Визначено роль педагога у системі формування лідерських якостей особистості соціальної сфери, а також акцентовано на принципі її самовизначення та самовиховання

Ключові слова: соціальний працівник, якості особистості, лідерські якості особистості, формування лідерських якостей.

Hryhorii Vasianovych

Professor (Pedagogical Sciences) at the Department of Humanities and Social Work,
Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-2346-193X

E-mail: wasianowych@ukr.net

Olena Budnyk

Professor (Pedagogical Sciences) at the Department of Pedagogy of Primary Education, Vasyl
Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-5764-6748

E-mail: olena.budnyk@pu.if.ua

© Григорій Васянович, Олена Будник, 2018

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF FORMATION OF LEADERSHIP QUALITIES OF A FUTURE SOCIAL WORKER

Abstract: *The problem of methodological providing for the formation of leadership qualities for future specialists in the social sphere is highlighted in the article and economic, political and spiritual reasons for increasing the attention to the need for its solution are also described here. The analysis of such methodological principles is presented: philosophical and pedagogical hermeneutics, philosophical and pedagogical phenomenology and philosophical and pedagogical synergetics. The expediency of application in the process of forming the leadership qualities of the future social worker is based on the principle of dichotomy, which allows to solve a particular problem, avoiding a certain one-dimensionality of the personality, simplicity of its essence. The role of the teacher in the forming system of leadership qualities of the personality in the social sphere, it is also accented on the principle of self-determination and self-education.*

Key words: *social worker, personality traits, leadership qualities of personality, leadership skills formation.*

Hryhorii Vasianovych, Olena Budnyk

An extended of paper on the subject of:

“Methodological principles of formation of leadership qualities of a future social worker”

Problem setting. *The dynamism of modern social processes has occupied the whole world community and it has especially affected the development of Ukrainian society. It is caused by a long not only economic, political crisis but also as a spiritual and moral crisis. This situation had negative affect on the development of the entire society, but it has become particularly noticeable for the poorest society and for the people with special needs. That all actualizes the problem and requires a careful and competent attitude to its scientific research and decision. It is closely related to the formation of leadership qualities for future social workers in the process of their training in a higher educational establishment. The solving this problem will help to determine its methodological principles.*

Recent research and publication analysis. *Foreign scholars: B. Bass, W. Bennis, R. Boyacis, R. Gandapas, J. Maxwell, B. Nannus, D. Risawa and others were interested in scientific researches on the definition of the essence and content of*

the concepts of “leader”, “leadership” and “leadership”. Famous Ukrainian scientists: V. Babayev, A. Degtyar, V. Kremen, A. Ponomariov, A. Romanovskiy, V. Rybalka, E. Sokol, G. Filipchuk focus their attention on interconnections in the system: “leader is a society”, “leader is a management”, “leader is a socio-cultural environment” and others.

Paper objective. *The purpose of the article is to analyze the leading methodological foundations and their positive influence on the process of forming the leadership qualities of the future social worker in the higher educational establishment of Ukraine. It is supposed to analyze the following methodological basis: philosophical and pedagogical hermeneutics; philosophical and pedagogical phenomenology; philosophical and pedagogical synergetics.*

Paper main body. *A modern social worker in Ukraine by the definition of well-known philosophers and educators is a qualified consultant and communicator who uses laws to resolve crises. The author's*

approach to this question is somewhat different. First, the social worker today operates not only in crisis situations, the horizons of his activity are much wider. Secondly, he provides daily concrete, effective help to his patients not only by word, but by deed, using the whole arsenal of his leadership qualities.

The forming of leadership qualities of a future social worker takes place, mainly, in the walls of a higher educational establishment. The scientific solution to this problem is based on the methodological principles of philosophical and pedagogical hermeneutics, phenomenology and synergetics. Each of these ambiguities has its own specific content and possibilities of application. Philosophical and pedagogical hermeneutics emphasizes that the central point in shaping the leadership qualities of a future employee should be his ability to understand the mental and spiritual state of the patient, his needs and requests. Instead, philosophical and pedagogical phenomenology prevails the problem of the formation of self-awareness, self-reflection, self-esteem of personal activity. The methodology of philosophical and pedagogical synergetics guides the future social worker to the need to achieve self-organization, creative self-activity and self-

realization. The authors substantiate the problem of forming the leadership qualities of future social workers in the context of the application of the principle of dichotomy, which goes beyond the limits of one-line and one-dimensional of a human.

Conclusions of the research. *On the basis of the mentioned information the following conclusions are made:*

1. The philosophical and pedagogical methodology of hermeneutics emphasizes the need for teachers to find the forms, methods and means that would have the most productive effect on mutual understanding, mutual assistance of subjects of the training and educational process during the formation of leadership qualities in future social workers.

2. The methodology of philosophical and pedagogical phenomenology focuses on the teaching staff, the administrative staff of the higher educational establishment on the formation of self-consciousness in the future social worker.

3. Philosophical and pedagogical synergetics proves the need to adhere to the main principle in shaping the leadership qualities of the future social worker – the principle of self-organization and self-activity.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Збуреність і динамізм сучасних соціальних процесів, що охопили практично усе світове співтовариство, особливо позначилося на розвиткові українського суспільства. Справа полягає не лише в «непрозорості» суспільства, затяжній економічній, політичній кризі, яка незаперечно гальмує наш поступ до кращого і більш гідного життя, а передусім у духовно-моральному, світоглядному занепаді, що так рельєфно окреслився і став відчутним практично для кожного знедоленого громадянина молодій незалежній державі. Це вже призвело до стрімкого зростання со-

ціально-економічних проблем, невинновданого соціального розшарування, напруги між різними верствами населення, виявом і загостренням суперечностей, які за умов несвоєчасного їх розв'язання, можуть призвести до непоправних суспільних катаклізмів, розбрату і т. ін. Отже, ситуація вимагає виваженого, пильного й компетентного ставлення до реальних соціальних проблем, однією із яких є формування лідерських якостей майбутніх соціальних працівників, покликаних своєю діяльністю, сумлінною працею змінювати світ соціально занедбаних людей, а також людей, що мають особливі потреби, на краще. У цьому сенсі варто визначитися з методологічними засадами, що актив-

но сприятимуть розв'язанню цього надскладного питання. Безумовно, тут не обійдеться без певних умовностей, ризиків і припущень, натомість ми вважаємо, що вони певною мірою є виправданими і доречними. Отож, виклад наших позицій і буде радше проблематичним, аніж енциклопедичним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Цікаві наукові розвідки щодо визначення сутності і змісту понять «лідер», «лідерство» здійснили зарубіжні вчені: Б. Басс, У. Бенніс, Р. Бояцис, Р. Гандапас, Дж. Максвелл, Б. Нанус, Д. Рісава та ін. Відомі українські дослідники: В. Бабаєв, А. Дегтяр, В. Кремень, О. Пономарьов, О. Романовський, В. Рибалка, Є. Сокол, Г. Філіпчук зосереджують свою увагу на взаємозв'язках у системі: «лідер – суспільство», «лідер – управління», «лідер – соціокультурне середовище» та ін. Що ж стосується питань соціальної роботи, зокрема діяльності майбутнього соціального працівника, то ґрунтовні дослідження у цьому напрямі здійснили: Н. Бурая, І. Зверева, А. Капська, В. Сорочинська, Є. Студентова, І. Трубавіна, Є. Холостова, М. Фірсов та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Варто зазначити, що серед значної кількості праць із досліджуваної проблеми, саме методологічний аспект залишається поза увагою дослідників. Передусім це стосується сфери соціальної роботи і її центрального суб'єкта – соціального працівника. Практично підготовка соціального працівника у закладах вищої освіти України лише розпочалася і потребує цілеспрямованого формування його лідерських якостей, а також чіткого визначення його соціального статусу. Свідченням цього може слугувати той факт, що навіть в енциклопедичному виданні з проблем освіти саме поняття «соціальний працівник» є відсутнім [7].

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в аналізі провідних методологічних засад та їх позитивного впливу на процес формування лідерських якостей майбутнього соціального працівника у закладах вищої освіти України. Передбачається проаналізувати в якості методологічних засад такі: філософсько-педагогічна герменевтика; філософсько-педагогічна феноменологія; філософсько-педагогічна синергетика.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Згідно чинних нормативно-правових документів України, «фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник – особа, яка має відповідну освіту та кваліфікацію, відповідає вимогам, установленим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення, проводить оцінку потреб, підготовку договору та індивідуального плану надання соціальних послуг, організовує та надає соціальні послуги, що потребують фахової кваліфікації, а також організовує заходи з підтримки вразливих груп населення» [8]. Зазвичай у соціально-педагогічній літературі домінує теза про те, що сучасний соціальний працівник – це передусім кваліфікований консультант і комунікатор, який використовує закони для вирішення кризових ситуацій.

На нашу думку, таке поняття є де-що звуженим, оскільки соціальний працівник діє не лише у «кризових ситуаціях», горизонти його діяльності є значно ширшими. Це - по-перше. А по-друге, сучасний соціальний працівник є не лише «консультантом і комунікатором». Очевидно, що він надає конкретну дієву матеріально-побутову і морально-правову допомогу, духовну підтримку людям з інвалідністю, самотнім похилого віку, багатодітним матерям, дітям-сиротам, особам, які страждають тяжкими недугами, алко- та наркозалежним громадянам, що перебувають у стані психічної депресії, виявляє грома-

дян, що потребують такої допомоги постійно і щоденно.

Звернемося до методологічного контексту у руслі філософсько-педагогічної герменевтики. Поняття «герменевтика» (грец. *hermeneutike* – тлумачення) розуміється як умова (осмислення людського буття) [9, с. 240]. Академік Н. Чепелева наголошує на тому, що герменевтика – це не лише мистецтво розуміння осягнення смислу знаків, а й теорія та загальні правила інтерпретації текстів. Отже, на думку вченої, термін «герменевтика» має три основних значення: 1) висловлювати щось, говорити, промовляти; 2) пояснювати, викладати, інтерпретувати висловлене; 3) тлумачити висловлене іншою мовою, перекладати [14, с. 133].

Філософський аспект герменевтики полягає в обґрунтуванні ідеї нескінченності, що реалізується в принципі герменевтичного кола (кола розуміння). Цей принцип був сформульований німецьким філософом, богословом Ф. Шлейєрмахером, який доводив, що метою праці герменевта є послідовне і глибинне його вживання у внутрішній світ автора. Цю позицію підтримував і розвивав у своїх працях Г. Гадамер [5]. Інтерпретуючи такий підхід учених, можемо говорити про те, що майбутній соціальний працівник має якомога глибше занурюватися у внутрішній світ клієнта, намагатися пізнати його внутрішній духовно-душевний стан, його потреби, інтереси, переживання й очікування тощо. Методологія філософсько-педагогічної герменевтики в сенсі нашого дослідження є ціннісною у таких головних виявах: дозволяє ґрунтовно аналізувати проблему взаєморозуміння або ж нерозуміння у системі «соціальний працівник – клієнт»; досліджувати взаємозв'язок інтелектуальних, почуттєвих і вольових чинників у поведінці і вчинках як соціального працівника, так і людини, якій надається відповідна допомога; визначати рівень саморефлексії суб'єктів у процесі взаємодії; з'ясовувати соціальному працівникові ступінь залежності клієнта від со-

ціального середовища і знаходити найбільш адекватні шляхи для уможливлення звільнення його від тієї чи іншої залежності; враховувати роль амбівалентності у діях і вчинках клієнта тощо. Що ж стосується впливу філософсько-педагогічної методології на процес формування лідерських якостей майбутнього соціального працівника, то передусім вона виявляється у сформованості чи несформованості як особистісних, так і професійно значущих якостей та їх безпосередньому й опосередкованому взаємозв'язку [2]. Справжній неформальний лідер зростає ще у стінах закладу вищої освіти, і тут професорсько-викладацький склад, адміністрація закладу повинні подбати про те, аби не лише вивчати потенційні лідерські можливості майбутніх соціальних працівників, а й створювати належні умови для їхнього вияву і формування, знаходити найбільш дієві форми, методи, засоби впливу на їхній розвиток. Як слушно зазначає В. Бабаєв: «...педагогічний вплив повинен бути спрямований не тільки на засвоєння *студентами* певної системи знань і умінь, а й на їх мотивацію належним чином користуватися цими знаннями і навичками... мова йде про можливість перетворення знання в мудрість [1, с. 55]. Автор ставить нериторичне запитання: чи кожне знання людини-лідера переходить у мудрість? Очевидно, що – ні. А тому, на думку В. Бабаєва «... формуючи лідерів, вища школа повинна виходити з відмінності між мудрістю і знанням, оскільки знання – щось наявне, а мудрість – спроможність безкінечного одержання нового знання» [1, с. 55]. Така позиція нам видається незаперечною. Водночас, на наш погляд, які б лідерські якості ми не розглядали (соціальні, особистісні, морально-етичні, емоційно-вольові, ділові й організаційні, професійні), варто виходити з дихотомічного підходу. Отже, мова йде про те, що, наприклад, стосовно соціальних якостей майбутнього соціального працівника ми маємо аналізувати рівні: соціалізованості і несоціалізованості; соціальної змо-

білізованості і демобілізованості; соціальної дитивності й адитивності тощо. Якщо йдеться про особистісні якості, то маємо враховувати рівні сформованості інноваційності мислення й його догматизм; широту і вузькість інтелекту і т. ін. Визначення рівнів професійних якостей доречно розглядати через призму: компетентність – некомпетентність; конгруентність – неконгруентність; відповідальність – безвідповідальність тощо. Такий підхід позбавить нас від односторонності, однолінійності у процесі формування лідерських якостей майбутнього соціального працівника.

Надзвичайно продуктивною, на нашу думку, для осмислення діяльності майбутнього соціального працівника є методологія філософсько-педагогічної феноменології [12, с. 21-29]. Провідною ідеєю цього напрямку є та, що відмінність науки слід шукати не в предметі або сфері досліджуваної дійсності, а в методі, який визначає чинники пізнання, а також принципи його вибору і реалізації. Філософсько-педагогічна феноменологія є багатоаспектною у виборі проблем дослідження, у тому числі й проблем, пов'язаних із соціальною роботою, конкретніше – діяльністю соціального працівника. Особливо важливо те, що вона звертається до осмислення таких онтологічних понять, якими є зустріч, контакт, турбота, страх, гра, вихованість, вимога, надія, послух, захищеність, незахищеність тощо. Саме ця проблематика є надзвичайно актуальною у підготовці майбутнього соціального працівника, адже ті пацієнти, з якими майбутньому фахівцю соціальної сфери прийдеться працювати, відчують постійну тривогу, страх, невпевненість, їм потрібна підтримка і надія, захищеність не лише з боку держави, суспільства, а й громадських інституцій, того чи іншого соціального працівника.

Феноменологічне вчення значною мірою базується на засадах І. Канта і Г. Гегеля, натомість воно прямо не входить у жодне з цих учень. Не задовольняючись його класичним розумінням, осно-

вположник феноменології німецький учений і філософ Е. Гуссерль (1959 – 1938) обирає новий підхід щодо розуміння істини [6]. Послідовність усвідомлення первісного значення феномена була охарактеризована ним поняттям «феноменологічний метод», стрижнем якого стала операція «редукції» повного визволення від вторинних значень, суб'єктивних установок у свідомості дослідника. Ця процедура усувала, на думку філософа, протилежність між реальним буттям феномена і його ідеальним віддзеркаленням в уявленнях суб'єкта, що займається дослідженням. Близької думки дотримувався у своїх роботах німецький учений Г. Гадамер [5].

Загальний підхід мислення до дослідження змісту предметів, явищ, процесів, що постають перед людською свідомістю, був сприйнятий послідовниками Е. Гуссерля (А. Фішер, П. Петерсен, О. Больнов, М. Лангефельд, В. Флітнер, О. Шульце та ін.), які спроектували вчення свого попередника на педагогічну теорію і практику. Вчені послідовно обґрунтовували думку, згідно з якою: а) педагогічна теорія і практика не співпадають; б) пізнання явищ, процесів є властивим лише для дослідника, а той, хто навчає і викладає, виховує й удосконалює, той не пізнає. З таким розумінням проблеми важко погодитися, оскільки принцип суб'єкт – суб'єктної взаємодії діє на різних рівнях пізнання, свідомості і практики [3]. Водночас зазначимо, що філософсько-педагогічна феноменологія відіграє значну методологічну роль у формуванні майбутнього соціального працівника з огляду таких позицій: вона обґрунтовує можливість пізнання феномена особистості на різних етапах її розвитку (отже, це стосується конкретного пацієнта, з яким працівнику соціальної сфери доведеться активно взаємодіяти у процесі реальної діяльності); допомагає з'ясувати смислові структури свідомості і смисли предметності суб'єкта; розкриває інтенціональну природу свідомості і можливості її спря-

мованості на конкретну особистість; доводить необхідність визначення мети феноменологічної установки у системі «Я» та «Інший» тощо. Натомість вагомість окресленої методології є незаперечною і в контексті формування лідерських якостей майбутнього соціального працівника. Це стосується передусім таких положень: а) досягати звільнення його свідомості від суто емпіричних речей і зосереджувати головну увагу на самому акті самосвідомої й активної діяльності, оскільки у процесі діяльності найбільш потужно формуються лідерські якості особистості; б) формування лідерських якостей соціального працівника має відбуватися на наукових знаннях; в) особлива увага у процесі цього формування повинна приділятися самовладанню, самостримуванню, витримці (Гуссерль визначає це терміном «епохе»); г) філософсько-педагогічна методологія феноменології не дозволяє майбутньому лідеру у сфері соціальної роботи заперечувати наявне буття свого клієнта і вимагає сприймати його таким, яким він є в оточенні цього буття, отже, забезпечити таку ситуацію, таке ставлення повинні ґрунтовно розроблені методики і сучасні технології навчання; д) у процесі формування лідерських якостей майбутнього працівника соціальної сфери варто акцентувати увагу на тому, що незалежно від категорії його пацієнтів, останні мають право на власні погляди, переконання, оскільки це – їхнє життя, і не варто у «грубій» формі втручатися у їхній внутрішній світ.

Зазначимо, що принципу дихотомії мають дотримуватися і в цьому підході. Отже, формуючи морально-етичні лідерські якості соціального працівника доцільно визначати такі аспекти: милосердя – немилосердність; доброзичливість – недоброзичливість; безкорисливість – корисливість; справедливість – несправедливість; честь – безчестя і т.ін.

Трансдисциплінарним напрямом у сучасній філософії і педагогіці є синергетика, яка передбачає здійснення пошуку універсальних закономірностей й алгори-

змів еволюції та коеволюції складних (нелінійних неврівноважених систем, що досліджуються у контексті різноманітних технологій). Іншими словами: синергетика є науковим знанням про системи, які саморозвиваються [10]. Дослідники цього напрямку: В. Аршинов, В. Буданов О. Вознюк, А. Євдюк, І. Ейген, У. Ешбі, І. Пригожин, О. Романовський, І. Стенгерс, М. Фейгенбаум, І. Хакен та ін. обґрунтовують думку, згідно з якою перехід від хаосу до порядку в різних системах, і зокрема соціальних, підпорядковується одним і тим самим фундаментальним принципам. Нестійкість і нестабільність – це два протилежні за смыслом, що доповнюють один одного у режимах розвитку, процеси самоорганізації. У соціальному, зокрема освітньому процесі, вони ніби урівноважують одна одну. Нестійкість нелінійних систем – це головний режим надзвичайного росту та ймовірний характер розпаду процесів складно-організованих структур щодо моментів загострення. Постає питання: як методологічні положення синергетики можуть бути застосовані у процесі формування лідерських якостей майбутнього соціального працівника? Здавалось би, що нестійкість як базова якість всіх нелінійних самоорганізованих систем суперечить суті понять «взаємодія», «узгодженість», «співпраця». Натомість самоорганізація у системі «викладач – студент» ґрунтується не лише на готовності обох суб'єктів до діалогу і співпраці, відповідних потребах, вміннях і впливі середовища, а й на відсутності впевненості викладача і студента у тому, що абсолютно на всі питання стосовно організації соціальної роботи і формування лідерських якостей у майбутнього соціального працівника є готові відповіді – однозначні аксіоми та істини. Окрім того, під час формування лідерських якостей у педагога можуть з'являтися сумніви щодо правильності вибору форм і методів індивідуальної роботи з тим або іншим учасником освітнього процесу. А це потребує певного переосмислення і внесення коректив у

педагогічну діяльність, її оптимізацію. Передусім мова повинна йти про інтеграційний підхід до розв'язання цього питання, отже, навчальні плани і програми мають бути побудовані так, щоб вони максимально доповнювали одна одну, а не дублювали, в кожному предметі, що викладається повинні визначатися ті чи інші питання формування лідерських якостей (враховуючи специфіку і зміст предмета). Звичайно, тут багато що залежить і від педагогічної майстерності викладача [11], який має бути покликаним і вмотивованим саме до цієї діяльності, організовувати свою працю так, щоб студент самостійно і свідомо приходив до самоорганізації у справі формування своїх лідерських якостей. Отже, як слушно зазначає О. Вознюк, «... синергетика може виступати як методологічним базисом освіти, так і її змістом, коли педагог стає спроможним реалізувати не тільки синергетичні підходи до освітньої галузі, синергетичні способи організації навчальної діяльності та навчально-виховного процесу, а й збагачувати зміст освіти шляхом передачі і поширення синергетичних знань» [4, с. 48]. Безумовно, що цьому процесові має сприяти усе соціокультурне середовище [13].

Дотримання принципу дихотомії формування лідерських якостей може відбуватися у форматі «емоційно-вольові якості», де важливо визначитися з такими проявами волі: воля – безвільність; наполегливість – відсутність наполегливості; впевненість – невпевненість; активність – пасивність; рішучість – нерішучість тощо. Формування комунікативних якостей доцільно здійснювати у площині: відкритість – закритість; симпатія – антипатія; компроміс – конфронтація тощо.

Список літератури

1. Бабаєв, В. (2017) Освіта і виховання лідерів у вищій школі – субоснова перспективного розвитку суспільства. *Лідер. Еліта. Суспільство*, № 1. X.: С. 48-59.
2. Будник, О. Б. (2016) Соціально-психологічний контекст підготовки

здійснення процесу формування лідерських якостей у майбутніх соціальних працівників потребує комплексності й системної послідовності в її організації, виваженого й творчого застосування принципу дихотомії, як підчас аудиторної, так і позааудиторної роботи.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. На основі викладеного можна зробити такі висновки:

1. Філософсько-педагогічна методологія герменевтики акцентує увагу викладачів на необхідності пошуку форм, методів, засобів, які б найбільш продуктивно впливали на взаєморозуміння, взаємодопомогу суб'єктів навчально-виховного процесу під час формування лідерських якостей у майбутніх працівників соціальної сфери.

2. Методологія філософсько педагогічної феноменології орієнтує викладацький склад, адміністративний персонал закладу вищої освіти на формування самосвідомості у майбутнього соціального працівника.

3. Філософсько-педагогічна синергетика доводить необхідність дотримання головних принципів у формуванні лідерських якостей майбутнього соціального працівника – самоорганізації й самодіяльності. Безумовно, що результативність процесу виховання значною мірою залежатиме від реальної взаємодії і взаємовпливу усіх окреслених та інших філософсько-педагогічних підходів. До подальших наукових пошуків відносимо аналіз можливостей впливу на виховання лідерських якостей методології прагматизму, конструктивізму та структуралізму.

майбутнього педагога. *Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.* За наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої.

Вип. № 31. Кам'янець-Подільський : Аксіома, С. 31–47

3. Васянович, Г. П. & Будник, О. Б. (2017) Педагогічна еліта як феномен сучасності: духовно-моральний контекст. *Лідер. Еліта. Суспільство*, № 1. Х.: С. 96-108.

4. Вознюк, О. В. (2008) Синергетичний підхід як метод аналізу розвитку вітчизняної педагогічної думки (друга половина ХХ століття). Дисер. ...канд. пед. наук, спеціальність 13.00.01 загальна педагогіка та історія педагогіки. Житомир. держ. ун-т імені Івана Франка. Житомир, 290 с.

5. Гадамер, Х. Г. (1988) Истина и метод: Основы философской герменевтики: пер. с нем. Общ. ред. и вступ. ст.. Б. Н. Бессонова. М. : Прогресс, 704 с.

6. Гуссерль, Э. (2009) Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. Книга первая. Пер. с нем. А. В. Михайлова; Вступ. ст. В. А. Куренного. М.: Академический Проект, 489 с.

7. Кремень, В. Г. (2008) Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України. К.: Юрінком Інтер, 1040 с.

8. Закон України «Про соціальні послуги», 2016. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JH3JZ00A.html

9. Майборода, Д. В. (2002) Герменевтика. *Історія філософії: Енциклопедія*. М. : Интерпрессервис; Книжный Дом, 1376 с.

10. Пригожин, И. & Стенгерс И. (1986) Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой: Пер. с англ. и общ. ред. В. А. Аршинова, Ю. Л. Климонтовича и Ю. В. Сачкова. М.: Прогресс, 432 с.

11. Романовский, А. Г. (2008) Синергетика педагогической деятельности. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. № 2. С. 32-39.

12. Федотова, О. Д. (2006) Немецкая феноменологическая педагогика. *Педагогика*. № 3. С. 21-29.

13. Філіпчук, Г. Г. (2017) Соціокультурне середовище й лідерство. *Лідер. Еліта. Суспільство*. № 1. Х.: С. 83-95.

14. Чепелева, Н. В. (2008) Герменевтика. *Енциклопедія освіти* Акад. пед. наук України; гол. ред.. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, С. 133.

References

1. Babaiev, V. (2017) *Osvita i vykhovannia lideriv u vyschij shkoli – subosnova perspektyvnoho rozvytku suspilstva*. [Education and upbringing of leaders in the high school - a sub-perspective of the perspective development of society] *Lider. Elita. Suspilstvo*, № 1. Kh.: S. 48-59. [in Ukrainian].

2. Budnyk, O. B. (2016) *Sotsial'no-psykholohichnyj kontekst pidhotovky majbutn'oho pedahoha*. [Socio-psychological context of the training of the future teacher] *Problemy suchasnoi psykholohii : zbirnyk naukovykh prats' Kam'ianets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Za nauk. red. S.D. Maksymenka, L.A. Onufriievoi. Vyp. № 31. Kam'ianets'-Podil's'kyj : Aksioma*, S. 31–47. [in Ukrainian].

3. Vasianovych, H. P. & Budnyk, O. B. (2017) *Pedahohichna elita iak fenomen suchasnosti: dukhovno-moral'nyj kontekst*. [Pedagogical elite as a phenomenon of the present: the spiritual and moral context] *Lider. Elita. Suspilstvo*, № 1. Kh.: S. 96-108. . [in Ukrainian].

4. Vozniuk, O. V. (2008) *Synerhetychnyj pidkhid iak metod analizu rozvytku vitchyznianoї pedahohichnoi dumky* [Synergetic approach as a method of analysis of the development of domestic pedagogical thought] (druha polovyna KhKh stolittia). *Dyser. ...kand. пед. наук, spetsial'nist' 13.00.01 zahal'na pedahohika ta istoriia pedahohiky. Zhytomyr. derzh. un-t imeni Ivana Franka. Zhytomyr, 290 s. .* [in Ukrainian].

5. Gadamer, H. G. (1988) *Istina i metod: Osnovy filosofskoj germenevtiki*: [

- Truth and Method: Fundamentals of Philosophical Hermeneutics] per. s nem. Obshh. red. i vstup. st.. B. N. Bessonova. M.: Progress, 704 s. [in Russian].
6. Gusserl', Je. (2009) *Idei k chistoj fenomenologii i fenomenologicheskoy filosofii*. [Ideas for pure phenomenology and phenomenological philosophy] Kniga pervaja. Per. s nem. A. V. Mihajlova; Vstup. st. V. A. Kurenogo. M.: Akademicheskij Proekt, 489 s. [in Russian].
7. Kremen', V. H. (2008) *Entsyklopediia osvity*. [Encyclopedia of Education] Akad. ped. nauk Ukrainy. K.: Yurinkom Inter, 1040 s. . [in Ukrainian]
8. *Zakon Ukrainy «Pro sotsial'ni posluhy»* [Law of Ukraine "On Social Services"], 2016. [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH3JZ00A.html [in Ukrainian].
9. Majboroda, D. V. (2002) *Germenevtika*. [Hermeneutics] Istorija filosofii: Jenciklopedija. M. : Interpresservis; Knizhnyj Dom, 1376 s. [in Russian]
10. Prigozhin, I. & Stengers I. (1986) *Porjadok iz haosa: Novyj dialog cheloveka s prirodoy*: [Order from chaos: A new dialogue between man and nature] Per. s angl. i obshh. red. V. A. Arshinova, Ju. L. Klimontovicha i Ju. V. Sachkova. M.: Progress, 432 s. [in Russian].
11. Romanovskij, A. G. (2008) *Sinergetika pedagogicheskoy dejatel'nosti*. [Synergetics of pedagogical activity] Teorija i praktika upravlinnja social'nimi sistemami: filosofija, psihologija, pedagogika, sociologija. № 2. S. 32-39. [in Russian]
12. Fedotova, O. D. (2006) *Nemeckaja fenomenologicheskaja pedagogika*. [Synergetics of pedagogical activity] Pedagogika. № 3. S. 21-29. [in Russian].
13. Filipchuk, H. H. (2017) *Sotsiokul'turne seredovysche j liderstvo*. [Socio-cultural environment and leadership] Lider. Elita. Suspil'stvo. № 1. Kh.: S. 83-95. . [in Ukrainian].
14. Chepelieva, N. V. (2008) *Hermenevtika*. [Hermeneutics]. Entsyklopedii a osvity Akad. ped.. nauk Ukrainy; hol. red.. V. H. Kremen'. K.: Yurinkom Inter, S. 133. . [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії: 12.04. 2018